



**שלום אש בשעת הראיון**

„לא אתן לשום אדם לאמר לי מה לכתוב“

תל־אביב, בראש־השנה (העולם הזה-887) והי עלבון בבית־הכנסת הירושלמי בשמחת־תורה פתחו בו שוב את כל הפצעים הישנים.

**רק הנוצרים כתבו...** השבוע קיבל הסופר הקשיש את העורך הראשי של העולם הזה לראיון אישי, בעל הסכים להצטלם עליידי צלמו הראשי. מסר העורך:

„ליד דלת החדר בקומה השניה של מלון המלך דוד, ירושלים, המתין לנו גבר לבוש חולצה לבנה, מכנסים אפורים, מעיל כחול, נשען על מקל־טיולים אירופי. מבטי ננעץ מיד בפניו. מימי לא ראיתי כמותם. הם הרי כירו את פניהם הרותניים של שני בני דורו הגדולים, אלברט איינשטיין ואלברט שוייצר. אולם אש, בעל הפנים השחומים העטורים שערות לבנות, יפה משניהם.

יצאנו למרפסת הגדולה. מולנו, קרובה עד שנדמה כי אפשר לנגוע בה, תומת העיר ה־ עתיקה, כאן אירע הסיפור האנושי הגדול אותו סיפר אש בהאי־ש מנצרת. אי־אפשר היה שלא לפתוח בשיחה בהזכרת ספר זה.

אולם אש, המתקשה קצת בשימעה, לא רצה לדבר על נושא זה כלל. הוא הסתגר בתוכו כקפיוס, כדרך אדם שאינו רוצה לנגוע באבר פצוע בגופו. „כבר אמרתי את הכל מה שהיה לי לומר על זה“, הפליט, כמעט ברוגז.

אך כשכבר נגע בפצע, באו המלים ברגש רב, בתוקף מפתיע מפיו של אדם כה קשיש. „עד שבא קלאוונר שתקו היהודים. הם לא עסקו בחקירה המדעית של פרשת ישו. רק הנוצרים כתבו. קלאוונר הוא שהעלה את המדע היהודי בפעם הראשונה על המפה. אמן יהודי היה מוגבל. אם רצה לדבר בכלל על ישו, היה צריך להיטבל.“

צילצול טלפוני הפסיק את הסופר. תחילה לא שמע אותו אש. כשהערנו את תשומת־ לבו, קם בכבודו, נכנס לחדר, שוחח עם גברת מגנס, אשתו של הנגיד המנוח של ה־ אוניברסיטה, שהיה אחד מידידיו הגדולים. צילצולי הטלפון התחדשו כל כמה דקות, עד שאש נואש מלענות בעצמו, שלח במקומו את הצלם ואחתי.

„הייתי רשאי לתאר...“ במפתיע, חזר הקשיש אחרי השיחה והמשיך ישר במקום שהפסיק, בגלותו בזה עירנות נפשית שקשה היה לצפות לה אצל איש שקוע בעולמות רחוקים. „אנחנו רוצים להישאר יהודים, אבל לא לכתוב לפי שולחן־ערוך. יש לנו שולחן ערוך קשלונו.“

העלבון האישי היהודי מתוך דבריו. „אם שאגאל מצויר את הצליבה, הוא קורא לזה סטודיה בידוק והכל מתפעלים. אם מיישהו יגיד לו משהו, הוא ישלח אותו לעזאזל. יעקב אפשטיין, הפסל הגדול ביותר, חושב את עצמו ליהודי טוב, והוא באמת יהודי טוב. אך פסליו בקושטים את הכנסיות במ־ קומות הבולטים ביותר של לונדון, וכל היהודים גאים על כך. אחרי יבואו סופרים עב־ ריים ויעבדו תקופה זו. כשבילי לא קיימות

בכמשיחם. אולם רבים מאד קראו בענין חדש את תולדות הנוצרי הראשון, גילו בו את הקחים היהודיים הטיפוסיים, העריכו את דמותו המוסרית והאנושית.

יוסף קלאוונר, הפרופסור הקטן והעדין שהפך אלילם של החוגים הלאומניים הקיצוניים ביום ביוח, כבש לו שם בעולם המדע הביני־לאומי כשהפריד בין ישו, היהודי המאמין, ובין שאול התרסי, התועמלן הגדול שניתק את הקשר עם היהדות והביא את הנוצרות לגויים.

**יהודי שומר מצוות.** שלום אש לא הושפע במישרין עליידי רוח ישראלית חדשה זו. אף שביקר לראשונה בארץ־ישראל בשנת 1907, חזר וביקר בה כמה פעמים מאז, לא השתקע בה מעולם, חי את חייו במולדתו הפולנית, היגר אחר־כך לארצות־הברית, חזר לפולין, השתקע בצרפת, חזר לאמריקה והפך אזרח ארצות הברית שנה לפני הופעת האי־ש מנצרת, שנתקבל בהתלהבות עליידי העתונות האמריקאית הלא־יהודית. אולם גם בלי קשר ישיר עם ישראל, היה קיים קשר־גומלין בין ההתפתחות הרוחנית האישית של אש ובין ההתפתחות הרוחנית של הארץ.

אש בנו של סוחר־בממות ובעל־פונדק ושל בת־רבנים, נשאר עד היום יהודי אדוק, מאמין כי דרכו אינה סותרת כלל את מצוות דתו. אחרי שהספר האישי מנצרת הופיע בשנה ה־ אחרונה בעברית, הופתע בבואו ארצה, כש־ נוכח לדעת כי שנאת החוגים הדתיים אליו נשארה במלוא עוצמתה. העלבון בבית־כנסת

תו של ישו היא אכזבה איומה לתלמידיו — וגם לקורא הספר.

ישו חי ומת כיהודי שומר־מצוות. תלמידיו המשיכו לראות את עצמם חלק של העדה היהודית. נרמו, אך לא נאמר בפרוש בספר: הפרוד בא רק אחר־כך, בדרך הבא.

**מישו עד פאלוס.** הספר יועזע את ה־ יהודים שגדלו בפזורה. הם ידעו כי התקרבות לנצרות היא בגידה, כי אדם המקבל את דת ישו חל להיות יהודי. מאז ימי עזרא ונחמיה, כשהיהדות הפכה לעדה דתית בינלאומית ש־ מרכזה בבבל, ואחר־כך באלכסנדריה המצ־ רית, לא יכול היה להיות ישראלי בעל דת אחרת.

לכן הקימו גדולי היהדות סייג אחרי סייג מסביב לתורה, התנגדו בחימה שפוכה לכל נסיון של רפורמה דתית, לכל שינוי התפיסה ההיסטורית, שראתה בישו את הכופר הגדול, מיסד כת הבוגדים, האי־ש אשר בשמו ולמען תורתו רצחו ועינו דורות של נושאי־צלב ותלמידי־האינקוויזיציה את בני העדה. רק בדרך האחרון החלה תזוזה שקטה, כמעט בלתי־מורגשת. בארץ־ישראל נולדה הכרה לאומית חדשה. היא לא היתה מעולם אנטי־דתית, אולם בלי משים באה הלאומיות במקום הדת כמלט המדבק את החברה היש־ ראלית. בני הארץ יכלו להיות סובלניים יותר מאבותיהם בפזורה, ורבים מהם השתמשו באפשרות זו.

רק מעטים מאר מבני הארץ הגיעו לקיר צונית שנית, הצטרפו לכת היהודים־הנוצרי־ יים (העולם הזה 862) שהכירו באי־ש מנצרת

של היושב־ראש הקודם — היתה ידועה כר־ בים מזה יומיים. העתונאים, אשר טרם התאושו מאכזבתם, שאלו אם חידוש פעילותה של החברה יביא בעקבותיו הקלות לעתונאים, יאפשר להם לפרסם את כל פרטי הישיבות, להצטרף אל קבוצות אנשי־אור־ש, היוצאות לחקור תקריות גבול.

תשובתו של ברוסטר, בעל המראה הנערי היתה ברורה ודיפלומטית גם יחד: מוטב שלא לדבר על כך. ישנם כמה וכמה נושאים, אשר מוטב להתעלם מהם.

„הדבר אשר אנו מעוניינים בו יותר מכל הוא הוצאת חיוביות“, אמר ברוסטר לעתו־ נאים, „בחדר זה נפגשים נציגי שני הצדדים. לפעמים הם מחליפים דיבורים חריפים, אשר פירסומם ברבים, אינו עשוי להועיל.“

באשר להשתתפות העתונאים בסירורים ל־ אורך הגבול, העיר הקולונל כי המצב עשוי להתלהט בכל רגע — וחי העתונאים אינם מבוססים ב־5 אלף דולר כאחייהם של אנשי אור־ש.

אולם חשובים יותר מן הדברים, שנאמרו במסיבת־העתונאים בת 45 הדקות, היו ה־ דברים שהיו נתונים לניחוש ולהשערה. היה כמעט ברור כי היושב־ראש החדש, בעל ה־ נסיון הצבאי הרב, יצליח להדק את רשת הפיקוח על הגבולות. מאידך היה ברור כי הוא יעקוף את הבעיות הפוליטיות העדינות, או יניח אותן על שולחנו של אדיסון בארנס, ראש־מטה משקיפי אור־ש. בארנס מהיר־החח־ לטות יינהנה מאד לפתור בעיות כאלו.

**דת האיש על הצלב**

(ראה שער)

בבית־הכנסת זבולון, אחד ממרכזי החיים הדתיים של ירושלים, רקדו יהודים בהתלה־ בות, חיבקו את ספרי התורה. אחד הרגעים השמחים ביותר של השנה היהודית, שעת ההקפות של שמחת־תורה, הגיע.

ליד כותל בית־הכנסת עמד גבר שפניו דמו לציר־שמן של אמן קלאסי. הוא לא היה שותף לשמחה הגדולה. כי באי בית־הכנסת סירבו לתת לשלום אש לקחת חלק בהקפות. אש לא הופתע. היתה זאת רק חוליה נוס־ פת לשרשרת עלבונות צורבים שמיררו את חייו של הסופר היהודי הגדול והזקן (74), מאז שהסיפור האידישית בארצות־הברית הכריזה עליו מלחמה. היה זה בשנת 1939, ומן מועט לפני פרוץ מלחמת־העולם השניה שעתידיה היתה למחות כל זכר לאותם חיים יהודיים באירופה המזרחית ששלום אש היה ענק־הרוח ונושא־הדברים האחרון שלה.

„הוא מטיף לשמור“ ו „אש מטיף ל־ נצרות!“ „הוא מוליך לשמו!“ „הכריו אז פארווערטס האידיש, המופיע בניו־יורק, ש־ היה עד אז במתו הספרותית הקבועה של אש. חיש מהר פשטה מסביב לעולם הנדהם השמועה כי גדול הסופרים היהודיים התנצר. הכתשוחי של אש עצמו לא הועילו. הוא הושמק כבוגר.

במרכז הסערה עמד ספר, שנכתב, ככל ספרי אש, באידיש, אך יצא לאור לראשונה בשפה האנגלית: האי־ש מנצרת. ספר זה, הראשון בשלישיה\*, מספר על יהודי בורשה, השוקע, יחד עם פולני אנטישמי מלומד, ב־ הזוית, רואה את עצמו בגילגול קודם כמש־ תתף בטרנדזיה הגדולה של ב־הנגר מנצרת. ישו מופיע בספר כדמות יהודית גדולה, רב יהודי שעלה על כל בני דורו, גילה את חרפ־ תם וקטנותם, צירף פרק חדש לספר הנביאים הגדולים של דת משה.

**גאולה עלי אדמות.** ישו של שלום אש הוא יהודי הבא אל דור המצפה לגאולה מעול הרומאים, מבטיח את מלכות־השמיים. תלמי־ דיו בטוחים שתהיה זאת גאולה ממשית עלי אדמות שאלוהי ישראל יכה את הרומאים. ישו מחרים את העשירים ואת הכהונים, לועג לקטנות־האמונה של הפרושים שאיכדו את המנע החי עם התוכן הדתי. הוא בא בקהל המודים, הזונות והמצורעים.

יהודה איש־קריית, תלמיד־חכם יהודי, ש־ בילה את חייו בגילוי משיח־שקר עד שגילה את ישו, מלשיין על ישו תוך יסורים נפשיים, בהאמינו כי רק אחרי שהמשיח יעבור את כל יסורי אנוש יוכל למלא את יעודו הקדוש: לשחרר את הארץ מן הרומאים ולהביא את מלכות־השמיים אלי אדמות.

ישו צולב כתוצאה מאינטריגה של ההגמון הרומאי של ירושלים, שחשש להיגרר אחרי הנוצרי, הסית על כן את הכהן הגדול היהודי ואת המושל הרומאי להוציא להורג. מר־



**הסופר והנושא: אש על רקע הר ציון והעיר העתיקה**

„אנשים שפלים לחמו בי...“

\* שני האחרים: השליח, משה.

